

Fra velfærdsstat til konkurrencestat

Engang skulle pædagogikken sikre disciplin. Så skulle den gøre individet til medborgere. Nu ønsker politikerne, at pædagogikken skal sikre dansk økonomis konkurrenceevne. Professor Ove K. Pedersen vurderer her den politiske kamp om pædagogikken.

“I modsætning til lande som USA og delvis Frankrig er det karakteristisk for Danmark, at pædagogikken gennem de sidste 160 års dansk statsdannelse har stået i politikens tjeneste.” Det fortæller professor og centerleder for Business and Politics ved Copenhagen Business School, Ove K. Pedersen. Han er aktuell med bogen *National Identity and the Varieties of Capitalism. The Danish Experience*, hvor de danske erfaringer og muligheder i en global verden endevendes.

Selv om det ikke er nyt, at pædagogikken tjener politiken, mener Ove K. Pedersen alligevel, at der er noget nyt i gærde: Vi er i fuld gang med et skifte, hvor vi reformulerer de grundlæggende begreber for individ og samfund for at skabe en konkurrencestat.

“Vi står med en diskussion, der handler om overgangen fra en velfærdsstat til konkurrencestat. Det normale er, at sådanne overgange fra en statsform til en anden ikke erfare som særligt voldsomme, fordi vi har tilstrækkelig politisk stabilitet til, at nye pædagogiske perioder bygger videre på erfaringerne fra tidligere. Vi har evolutionære politiske bevægelser i Danmark – ikke revolutionære. Men hvor de tidligere spring byggede på positive opsummeringer af den foregående periode, så er tendensen i øjeblikket at se på velfærdsstatens reformpædagogik som et negativt udgangspunkt for at komme videre. Og det er nyt,” siger Ove K. Pedersen.

* Alle efterspørger sammenhængskraft – også statsminister Anders Fogh Rasmussen:

“Lad os stå sammen om et samfund, hvor der er frihed til forskellighed. Og et samfund, hvor der er et stærkt fællesskab om grundlæggende værdier. Et Danmark som ikke blot har en stærk konkurrencekraft. Men også en stærk sammenhængskraft.”

Ordene stammer fra statsministerens nytårstale i 2005. To år tidligere holdt Anders Fogh Rasmussen en åbningstale til Folketinget, hvor han gjorde rundkredspædagogikken ansvarlig for en del af Danmarks problemer med at få elever til at klare sig lige så godt som elever fra andre lande.

Egentlig er der ikke noget nyt i det. Danske politikere har altid givet pædagogikken en central rolle, når den danske statsdannelse var på spil.

TID TIL FORANDRING

Det er ikke hver dag, at den danske stat står over for så markant en forandring. I hvert fald viser Ove K. Pedersens analyse af den danske stats historie, at det måske kun er tredje gang i løbet af godt 160 år, at der sker et skifte i statstypen. I næste nummer af tidsskriftet *Kritik* udgiver han artiklen ‘Individualitet og fællesskab. Et essay om disciplinering til individualitet’, hvor han beskriver, hvordan pædagogik kan skabe en fælles individualitet, og hvordan den moderne danske stat har gennemløbet tre faser med hver sin fællesskabsforestilling.

Første fase strækker sig fra 1840’erne og frem til omkring 2. verdenskrig. Pædagogikken skal her bidrage til at disciplinere danskerne til at være borgere i en retsstat. Anden fase starter for alvor efter 2. verdenskrig og løber frem til 1980’erne. Det er velfærdsstatens og individualitetens periode, hvor pædagogikken skal bidrage

til at gøre individet til en socialt og demokratisk medlevende medborger. Den tredje fase, vores nuværende fase, handler om at skabe en konkurrencestat. Gennem en pædagogik, der vægter kompetencedannelse gennem faglighed, skal der skabes en konkurrencedygtig økonomi i en global verden. Den ene fase løber sammen med den anden, der igen løber sammen med den tredje uden at slå ud i de store konflikter. Og dog:

“Med nutidens politiske magthaveres øjne er velfærdsstatens reformpædagogik gjort ansvarlig for de problemer, der kendetegner dansk økonomi. Nutidens politiske projekt bygger på påstanden om, at denne pædagogik er lig med fortidens pædagogiske fiasko. Reformpædagogikken er i sig selv paradoksal, fordi den på en og samme gang skulle disciplinere til selvrealisering, men også gøre det enkelte individ mentalt egnet og ansvarligt for at bidrage til at realisere fællesskaber. Kritikken af den går på, at selvrealiseringen ikke fører til den disciplinering til fællesskab, der var formålet, men til for megen individualisme eller til for lidt fællesskabsforpligtelse,” siger Ove K. Pedersen.

BORGERE 'OVERLOADER' SYSTEMET

Han påpeger samtidig, at kampen om fortidens pædagogiks status langt fra er afsluttet. Derfor er der heller ingen entydig historie at skrive endnu.

“Faktisk kan man også sige, at reformpædagogikken blev så stor en succes, at det er det, som i sig selv volder problemer. Hvis du for eksempel går ind og ser på strukturreformen og sammenlægning af kommunerne, så vil du se, at en af de udpegede systemfejl er, at borgerne er uddannet til at være så sociale og demokratisk medlevende, at vores statsinstitutioner bliver overbebyrdet med interesser. Det vil sige, at velfærdsstatens folkeskole har haft succes med at skabe medborgere, der kræver en medbestemmelse, som 'overloader' de politiske institutioner med krav.” Fortæller han.

Ifølge Ove K. Pedersen følger der med konkurrencestaten en forestilling om 'fællesskab-ved-arbejde'. Forestillingens politiske tilhængere taler for, at uddannelse primært handler om at tilføre elever og studerende de faglige færdigheder, som arbejdsmarkedet efterspørger. Idéen er, at Danmark som konkurrencestat kræver, at alle får de samme pligter til at arbejde, og at de indretter deres liv – fra uddannelsesvalg til valg af pensionsalder – efter arbejdspligten.

“Vi kan se, at en ny politisk slagmark om pædagogikken er ved at åbne sig. Det er dog ganske umuligt at sige, hvem som vinder slaget, og hvor stor en konflikt, det vil resultere i. Den nye fællesskabsforestilling lægger godt nok vægt på pligt til at arbejde for fællesskabet. Men det fremsatte krav er et effektkrav, nemlig den fagligt kompetente og konkurrencedygtige arbejdskraft. Der er lagt mindre vægt på at definere den pædagogiske metode, der skal frembringe effekten. Det vil sige, at effektmålinger, evalueringer og benchmarking er de redskaber, der skal kontrollere den pædagogiske metode ved at vurdere de resultater, der kommer ud af den – hvori den så end består,” siger Ove K. Pedersen

TRUSLEN OM EN STATSSKOLE

Hvem bestemmer udfaldet af det politiske slag om pædagogikken? Ove K. Pedersen mener, at slaget bliver slået og afgjort decentralt. Det vil sige, at det bliver afgjort af den enkelte kommune, den enkelte folkeskoleledelse eller af den enkelte folkeskolelærer. De

skal alle arbejde under den folkeskolelovs formålsparagraf, der er opdelt i tre stykker, der repræsenterer det, han kalder pædagogikkens arkæologi. Det vil sige, at alle fællesskabsforestillinger er repræsenteret i den nuværende formålsparagraf for folkeskolen. Og det har enorm betydning:

“Vi ved fra miljølovgivningen og fra 17 andre lovgivninger, at når formålsparagraffen er opdelt i to eller tre stykker, så decentraliserer man afvejningen og dermed resultatet til dem, der står i situationen, altså lærerne. På en måde er der en system- og styringsfejl indbygget i folkeskoleloven. Det betyder, at lærerne får meget stort magt til at fastlægge, hvordan den egentlige pædagogik kommer til at se ud. Det ved Bertel Haarder godt, og derfor har han for nylig lagt presset på kommunerne og på samarbejdet mellem kommunerne og staten ved at true med at gøre folkeskolen til en statskole, hvis skolen ikke leverer de ønskede resultater. Det betyder, at vi nu har et forhandlingssystem, hvor lærerne ikke alene har magt, men også et meget stort ansvar at løfte i en politisk konflikt om den fremtidige statsdannelse,” siger han.

Vi er i fuld gang med et skifte, hvor vi reformulerer de grundlæggende begreber for individ og samfund for at skabe en konkurrencestat.

ALMEN DANNELSE UNDER PRES

Men er der objektive grunde til at protestere mod den nye pligt-pædagogik? Sådan lyder Ove K. Pedersens vurdering:

“Man kan godt være pessimistisk i forhold til de krav om faglighed og kundskaber, der følger med. De er nemlig de samme, som vi kender fra erhvervsuddannelserne og de faglige uddannelser helt tilbage til 1950'erne. Vi ved, at disse uddannelser består i, at man skal igennem en række lag, evalueringer og tests, før man kan få sin faglige svendestatus og et ansættelsesforhold. Vi ved, at vi taler om uddannelser med et meget praktisk sigte. Vi ved kort sagt, at det var et uddannelsessystem med en helt anden pædagogisk metode, end den som gjaldt i folkeskolen. Denne forskel gjorde folkeskolens opgave til en almindende opgave, mens erhvervsuddannelserne bagefter tog sig af den kompetencegivende uddannelse. Når erhvervsuddannelsernes pædagogik siver ned i grundskolen, så skal eleverne kompetenceudvikles fra første færd. Resultatet er, at det brede almindende formål kommer under pres,” siger Ove K. Pedersen. ■

Claus Holm, clho@dpu.dk

OVE K. PEDERSEN

Professor og centerleder for Business and Politics ved Copenhagen Business School, hvor han blandt andet forsker i politisk teori og statsteori. Medredaktør af den nye bog 'National Identity and the Varieties of Capitalism', McGill-Queen's University Press og DJØF Forlag.

PERSONLIG HJEMMESIDE

WWW.CBS.DK/STAFF/OVE_K_PEDERSEN